

УДК 339,9: 339.923: 338.49: 338.2  
JEL: F13; F51; Q56  
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-10-132-141>

# ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС У СФЕРІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

©2025 ІЩУК Ю. А.

УДК 339,9: 339.923: 338.49: 338.2  
JEL: F13; F51; Q56

**Іщук Ю. А. Торговельна політика ЄС у сфері сталого розвитку як чинник формування економічної безпеки та розвитку циркулярної економіки**

У статті всебічно досліджено сутність Глави про торгівлю та сталий розвиток (Trade and Sustainable Development – TSD) як ключового предиктора довгострокового економічного розвитку та інституційного механізму зміцнення економічної безпеки, підвищення конкурентоспроможності та прискорення циркулярної трансформації країн – партнерів ЄС у межах сучасної системи торговельного врядування. Проаналізовано еволюцію торговельної політики ЄС – від Гельсінської ради 1999 року та Стратегії «Глобальна Європа» до шести стратегічних пріоритетів, окреслених у Комюніке Європейської комісії 2022 року «Сила торговельних партнерств», – що підтверджує інституціоналізацію TSD як обов'язкового, наскрізного елементу всіх сучасних угод про вільну торгівлю. Визначено структурний зсув від «м'якої» моделі співробітництва та консультацій (зокрема, Угода ЄС – Південна Корея 2011 р.) до «жорсткої» моделі імплементації, яка передбачає юридично зобов'язальні положення та застосування санкцій у разі порушення екологічних, трудових чи кліматичних зобов'язань, що засвідчено на прикладі Угод ЄС – Нова Зеландія та ЄС – Чилі 2023 року. Порівняльний аналіз філософії управління TSD у ЄС і США (угода USMCA) виявив концептуальні та інституційні асиметрії: тоді як американський підхід спирається на примусові та каральні механізми врегулювання спорів, він водночас створює ризики «зеленого протекціонізму», регуляторної фрагментації та макроекономічної нестабільності. Доведено, що реалізація положень TSD має мультиплікативний ефект у досягненні Цілей сталого розвитку (SDGs) та сприяє переходу до циркулярної та ресурсоефективної економіки завдяки автономним регуляторним інструментам, зокрема Регламенту про екодизайн і Регламенту про батареї, який запроваджує обов'язковий цифровий паспорт батареї. Установлено, що TSD виконує роль ключового інституційного інструменту для пом'якшення екологічних наслідків торгівлі, стимулювання інноваційного зростання та розвитку відповідальних ланцюгів постачання, водночас породжуючи системні ризики, пов'язані з транскордонним перенесенням екологічних загроз і обмеженням регуляторного суверенітету. Запропоновано стратегічні рекомендації щодо підвищення ефективності TSD, серед яких: розроблення уніфікованого санкційного механізму врегулювання спорів, впровадження стандартизованих моделей оцінки циркулярності виробничих систем і посилення глобальної управлінської ролі ЄС як лідера сталих торговельних трансформацій.

**Ключові слова:** міжнародна торгівля, економічна безпека, сталий розвиток, циркулярна економіка, санкційний механізм, інституціональні зміни, предиктори економічного розвитку, зелений протекціонізм.

**Табл.:** 2. **Бібл.:** 18.

**Іщук Юлія Анатоліївна** – доктор філософії, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)

**E-mail:** [yu.ishuk@donnu.edu.ua](mailto:yu.ishuk@donnu.edu.ua)

**ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-4187-7816>

**Researcher ID:** <https://www.webofscience.com/wos/author/record/GXH-2065-2022>

UDC 339,9: 339.923: 338.49: 338.2  
JEL: F13; F51; Q56

**Ishchuk Yu. A. The EU Trade Policy in the Sphere of Sustainable Development as a Factor in Forming Economic Security and the Development of the Circular Economy**

The article provides a comprehensive analysis of the Chapter on Trade and Sustainable Development (TSD) as a key predictor of long-term economic development and an institutional mechanism for strengthening economic security, boosting competitiveness, and accelerating the circular transformation of EU partner countries within the current trade governance framework. The author reviews the evolution of EU trade policy – from the 1999 Helsinki European Council and the «Global Europe» Strategy to the six strategic priorities outlined in the 2022 European Commission Communication «The Power of Trade Partnerships» – confirming the institutionalization of TSD as a mandatory, cross-cutting element of all modern free trade agreements. The article identifies a structural shift from a «soft» model of cooperation and consultation (notably, the 2011 EU–South Korea Agreement) to a «hard» implementation model, which envisages legally binding provisions and the application of sanctions in the event of violations of environmental, labor, or climate commitments, as demonstrated by the EU–New Zealand and EU–Chile Agreements of 2023. A comparative analysis of the governance philosophy of TSD in the EU and the USA (USMCA agreement) revealed conceptual and institutional asymmetries: while the American approach relies on coercive and punitive dispute resolution mechanisms, it simultaneously creates risks of «green protectionism», regulatory fragmentation, and macroeconomic instability. It has been shown that the implementation of TSD provisions has a multiplicative effect on achieving the Sustainable Development Goals (SDGs) and facilitates the transition to a circular and resource-efficient economy through autonomous regulatory instruments, notably the Ecodesign Regulation and the Batteries Regulation, which establishes a mandatory digital battery passport. It has been determined that the TSD serves as a key institutional instrument for mitigating the environmental impacts of trade, promoting innovative growth, and developing responsible supply chains, while also generating systemic risks associated with the cross-border transfer of environmental hazards and the limitation of regulatory sovereignty. Strategic recommendations have been proposed to enhance the effectiveness of the TSD, including: the development of a unified sanctions mechanism for dispute resolution, the implementation of standardized models for assessing the circularity of production systems, and the strengthening of the EU's global governance role as a leader in sustainable trade transformations.

**Keywords:** international trade, economic security, sustainable development, circular economy, sanctions mechanism, institutional changes, predictors of economic development, green protectionism.

**Tabl.:** 2. **Bibl.:** 18.

**Ishchuk Yuliia A.** – PhD, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations, Vasyl Stus Donetsk National University (21 600-richchia Str., Vinnytsia, 21021, Ukraine)

**E-mail:** [yu.ishuk@donnu.edu.ua](mailto:yu.ishuk@donnu.edu.ua)

**ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-4187-7816>

**Researcher ID:** <https://www.webofscience.com/wos/author/record/GXH-2065-2022>

Глобальна система міжнародних економічних відносин перебуває у стані глибокої системної перебудови, зумовленої нагальною потребою інтеграції кліматичних, екологічних і соціальних викликів у торговельні регуляції. Торгівля та сталий розвиток у торговельних угодах ЄС є важливою складовою, що поєднує лібералізацію торгівлі з охороною довкілля, правами трудящих і сталими практиками. У цьому контексті Глава «Торгівля та сталий розвиток» (TSD) у торговельних угодах Європейського Союзу набуває стратегічної важливості, оскільки вона є інституціональною відповіддю на ці виклики, трансформуючи торгівлю з механізму лібералізації на предиктор економічного розвитку.

В умовах системної кризи світового господарства, загострення проблеми зміни клімату та зростання ризиків «зеленого протекціонізму» TSD виступає як інструмент формування економічної безпеки, змушуючи країни-партнери адаптуватися до високих екологічних стандартів, що підвищує їхню стійкість. Крім того, TSD стимулює циркулярну трансформацію, оскільки вимоги ЄС до ланцюгів постачання та автономні регуляторні інструменти прискорюють перехід до ресурсоефективних моделей.

Отже, актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю комплексного вивчення еволюції та інституціонального впливу TSD як системоутворюючого фактора, що безпосередньо пов'язане з практичним завданням забезпечення стійкості національних економік та їхньої здатності мінімізувати зовнішні економічні загрози.

У наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців комплексно досліджено окремі аспекти сталого розвитку та його вплив на торгівлю. Проте в сучасній науковій літературі спостерігається методологічна неоднозначність у трактуванні сутності Глави «Торгівля та сталий розвиток» як інтегральної категорії. Відсутність єдиного підходу до структурування TSD як інструменту зовнішньої політики ускладнює розроблення ефективних стратегічних рішень щодо його впливу на економічну безпеку та циркулярну економіку.

Сучасний науковий дискурс виявляє кілька ключових напрямів, релевантних до предмета

дослідження. Перший напрям зосереджується на еволюції та інституціоналізації TSD, де офіційні документи [1; 2] та аналітичні звіти [3; 4] деталізують перехід від консультативного підходу до «жорсткої» моделі з передбаченням санкцій (як в Угодах з Новою Зеландією та Чилі 2023 р.). Проте ці дослідження здебільшого фіксують правозастосування, а не цілісні макроекономічні наслідки цієї трансформації.

Другий напрям пов'язаний з вивченням циркулярної економіки та управління матеріальними потоками. Тут науковці аналізують нові автономні інструменти ЄС (Регламент про екодизайн і Регламент про батареї), підкреслюючи їхню роль у забезпеченні прозорості ланцюгів постачання [17; 18], однак у цьому контексті недостатньо висвітлена каталітична роль TSD як зовнішнього регулятора, що прискорює циркулярну трансформацію у країнах-партнерах.

Третій напрям охоплює аналіз системних загроз та економічної безпеки, зокрема проблеми «зеленого протекціонізму» [3–5]. Хоча міжнародні організації та ЄК підтверджують, що економічна безпека передбачає захист економічних основ від загроз, цілісний порівняльний аналіз філософії TSD (ЄС), наприклад USMCA, як джерела міжнародних економічних загроз, відсутній.

Таким чином, у науковій спільноті існує нагальна потреба в синтезі цих напрямів для цілісного оцінювання TSD як системоутворюючого фактора, що одночасно є предиктором економічного розвитку, інструментом безпеки та виступає рушієм циркулярної трансформації.

*Мета* статті – аналіз еволюції та інституціонального впливу Глави «Торгівля та сталий розвиток» у торговельних угодах Європейського Союзу, оцінці її ролі як чинника забезпечення економічної безпеки та прискорення циркулярної трансформації країн-партнерів, а також у розробленні стратегічних рекомендацій щодо підвищення ефективності її реалізації в умовах глобальних системних ризиків.

Європейський Союз поступово інтегрував принципи сталого розвитку в свою торговельну політику, починаючи з Гельсінської Європейської

Ради 1999 року, яка стала одним із перших кроків до інституціоналізації сталої торгівлі. Рада визнала важливість інтеграції екологічних і соціальних міркувань у торговельну політику ЄС та закликала до розробки довгострокової стратегії сталого розвитку [1].

Інституційною реалізацією цього заклику стала Стратегія сталого розвитку ЄС, прийнята у 2001 р., яка послужила основою для інтеграції ключових принципів сталого розвитку у внутрішню політику Співтовариства. Вже наступного, 2002 року, Барселонська Рада здійснила екстенсивний крок, поширивши сферу застосування цієї стратегії на зовнішній економічний вимір Європейського Союзу. Пізніша оновлена редакція Стратегії (2006 р.) закріпила цей напрям, підкресливши критичну важливість посиленої співпраці з ключовими торговельними партнерами для просування та забезпечення сталого розвитку на глобальному рівні.

Лісабонський договір 2007 року став наступним кроком вперед у розвитку торговельної політики ЄС. Він розширив зовнішні повноваження Співтовариства для ведення переговорів та укладання торговельних угод, а також інтегрував положення щодо прав людини, принципи сталого лісокористування в рамках оновленої Лісової стратегії ЄС і корпоративної соціальної відповідальності. Відповідні зміни сформували надійну правову основу для інкорпорації принципів сталого розвитку в торговельну політику ЄС [2].

Втіленням цих правових засад у конкретний стратегічний курс стала стратегія «Європа 2020» (2010 р.), яка підкреслила важливість торгівлі для стимулювання економічного зростання та створення робочих місць. Вона також визнала, що торговельна політика ЄС має бути сталою та сприяти соціальній справедливості.

До 2011 р. Європейський Союз упроваджував комплекс регуляторних інструментів, спрямованих на непряме стимулювання сталого розвитку в рамках світової торгівлі. Характерною особливістю цього етапу було те, що ці заходи не були централізовано інтегровані в угоди про вільну торгівлю, а сфокусовані натомість на стимулюванні більш екологічно та соціально відповідального виробництва і споживання. У 2011 р. Європейський парламент ухвалив Резолюцію, яка визначила пріоритетами нової торговельної стратегії ЄС посилення співробітництва з країнами, що розвиваються, та інтеграцію Цілей сталого розвитку [3].

Комунікація «Торгівля для всіх» 2015 р. підкреслила роль торгівлі та інвестицій у стимулюванні економічного зростання та розвитку. Вона також визнала необхідність більш прозорості, відкритої та

відповідальної торговельно-інвестиційної політики, заснованої на європейських цінностях, спрямованої на поліпшення умов для всіх, включно з громадянами, споживачами, працівниками, малим і великим бізнесом, а також бізнесом у країнах, що розвиваються. Більше того, цей документ закріпив критичну роль політики у сприянні сталому розвитку, правам людини та належному врядуванню, визнавши їх обов'язковими, наскрізними елементами нової торговельної парадигми [4].

Паризька угода 2015 року стала поворотним моментом у глобальній боротьбі зі зміною клімату. Вона зафіксувала чітку мету обмеження глобального потепління та підкреслила імператив міжнародної співпраці. Наслідком цього стало прийняття Плану дій ЄС щодо сталого фінансування 2018 року, який мав на меті спрямувати інвестиції у стійкі проекти та зробити фінансову систему ЄС більш стійкою до кліматичних змін. Такі ініціативи засвідчили зростаючу прихильність Європейського Союзу до принципів сталого розвитку та їхню системну інтеграцію в зовнішньоторговельну політику.

Перегляд торговельної політики ЄС у 2020 році ознаменував собою фундаментальний поворотний момент у підходах Співтовариства до сталого розвитку. Цей процес чітко закріпив Цілі сталого розвитку (ЦСР) як центральний пріоритет зовнішньої торгівлі ЄС, орієнтуючись на створення більш відкритої, справедливої та стійкої торговельної системи. Перегляд також акцентував на критичній важливості підтримки зеленого відновлення та цифрового переходу, що засвідчило глибоке розуміння Європейським Союзом взаємозв'язку між торгівлею, сталістю та розвитком як системоутворюючих факторів [4].

Повідомлення ЄК 2022 року «Сила торговельних партнерств» визначило ключовий вектор стратегії ЄС та окреслило шість пріоритетів для посилення положень про торгівлю та сталий розвиток у торговельних угодах ЄС, а саме:

- ✦ захист довкілля та боротьба зі зміною клімату;
- ✦ захист прав людини та сприяння належному врядуванню;
- ✦ забезпечення більш справедливого та інклюзивного розвитку;
- ✦ підтримка стандартів праці та соціальної відповідальності підприємств;
- ✦ сприяння інноваціям та цифровій торгівлі;
- ✦ забезпечення більш ефективного та прозорого виконання.

Зазначені пріоритети відображають комплексний підхід ЄС до сталої торгівлі та підкреслюють його прагнення до використання торгівлі як ін-

струменту для сприяння сталому розвитку, захисту прав людини та просування більш справедливо-го та інклюзивного світу.

У 2023 році ЄС пройшов п'ятнадцяту оцінку торговельної політики, проведену Світовою організацією торгівлі (COT), із ключовим акцентом на сталому розвитку, диверсифікації ланцюгів та економічній безпеці. Також визначальним кроком стало досягнення домовленості щодо Директиви про належну перевірку корпоративної стійкості (CSDDD), яка суттєво посилює відповідальність бізнесу за дотримання екологічних і трудових стандартів у глобальних ланцюгах постачання, що безпосередньо впливає на економічну безпеку та динаміку сталого розвитку [5; 6].

Крім того, у 2024 році Рада ЄС прийняла висновки стосовно 13-ї Міністерської конференції Світової організації торгівлі (COT), чітко включивши аспекти сталого розвитку та клімату до своїх ключових пріоритетів на міжнародному рівні [7].

Багатоетапна інституціональна трансформація перетворила Главу «Торгівля та сталий розвиток» у ключовий предиктор економічного розвитку, оскільки положення TSD диктують нові імперативні умови доступу до глобального ринку.

**Е**волюція Глави «Торгівля та сталий розвиток» у торговельних угодах ЄС демонструє поступовий перехід від декларативних зобов'язань до створення дієвих правових і санкційних механізмів забезпечення сталого розвитку (табл. 1). Починаючи з Угоди з Південною Кореєю (2011 р.), де основна увага приділялася консультаціям і партнерським інструментам, ЄС поступово розширював спектр вимог до трудових, соціальних та екологічних стандартів, інтегруючи принципи Паризької угоди та Цілей сталого розвитку ООН у всі нові домовленості.

Найновіші угоди – з Новою Зеландією (2023) та Чилі (2023) – закріпили перехід до «жорсткої» моделі TSD, що передбачає можливість застосування санкцій за порушення екологічних або трудових зобов'язань. Така трансформація підвищує інституційну спроможність ЄС виступати глобальним регулятором сталого розвитку, а також зміцнює економічну безпеку як самого Союзу, так і його торговельних партнерів, стимулюючи циркулярні трансформації та зменшуючи вразливість до системних криз світового господарства.

Торговельні відносини між Європейським Союзом і Сполученими Штатами Америки є найбільш значущим економічним партнерством у світі, що характеризується не лише високими обсягами трансатлантичної торгівлі та високоінтегрованими ланцюгами створення вартості, але й

критичною роллю у формуванні глобальних торговельних норм.

**І**сторично це партнерство виступало наріжним каменем глобального економічного порядку, підтримуючи багатосторонню торговельну систему (ГАТТ/COT) і сприяючи лібералізації торгівлі. Складна економічна взаємозалежність охоплює широкий спектр секторів (від фармацевтичної до технологічної галузей), що створює щільні економічні взаємозв'язки. Саме ця стабільна база економічної взаємодії служить полігоном для впровадження нових регуляторних вимог. Фактично, це партнерство є критично важливим у прагненні ЄС до встановлення міжнародних стандартів та поширенні його регуляторних принципів на національні економічні системи країн-партнерів меншого масштабу.

Проте комплексна Угода про вільну торгівлю між ЄС і США, яка б включала інтегровану Главу TSD, наразі не укладена, про що свідчить призупинення переговорів щодо Трансатлантичного торговельного та інвестиційного партнерства (TTIP).

Водночас сторони офіційно оголосили про досягнення згоди щодо проекту Рамкової угоди для взаємної, справедливої та збалансованої торгівлі, що відображає фундаментальний інституціональний зсув і визнання того, що сучасна торгівля виходить за межі суто економічних процесів і має бути узгоджена з ширшими цілями сталого розвитку та соціальної справедливості [13].

Відсутність чинної угоди між ЄС і США в рамках TTIP не зупинила формування нової парадигми торговельної політики Європейського Союзу, заснованої на інтеграції принципів сталого розвитку до всіх аспектів міжнародних домовленостей. Натомість, подальша договірна практика ЄС із ключовими партнерами в Азії, Америці та Океанії демонструє поступову інституціоналізацію Глави «Торгівля та сталий розвиток» як обов'язкового компонента кожної сучасної угоди. Саме ці документи відображають трансформацію підходів ЄС – від «м'якої» моделі співпраці до запровадження санкційних механізмів, що зміцнюють економічну безпеку та стимулюють циркулярні трансформації.

Положення глави TSD у торговельних угодах ЄС, порівняно з іншими провідними торговими блоками, позиціонують Європейський Союз як нормативний центр впливу у сфері сталої торгівлі, що формує глобальні стандарти екологічної, соціальної та економічної відповідальності.

Глави TSD Європейського Союзу, як правило, є більш всеосяжними та амбітними за обсягом, ніж ті, що містяться в угодах інших суб'єктів (наприклад, NAFTA, яка передувала USMCA, чи угоди країн ASEAN).

Таблиця 1

Еволюція положень Глави «Торгівля та сталий розвиток» (TSD) у торговельних угодах ЄС

| Торговельна угода                | Рік підписання / набрання чинності                     | Ключові положення глави «Торгівля та сталий розвиток» (TSD)                                                                                                        | Інструменти реалізації                                                                                                    | Особливості / значення                                                                                                                                       |
|----------------------------------|--------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ЄС – Південна Корея (FTA)        | Підписана 2010 / чинна з 2011                          | Зобов'язання сторін дотримуватися основоположних конвенцій МОП і багатосторонніх екологічних угод (MEAs); підтримка екологічних стандартів у виробництві           | Комітет зі сталого розвитку, дорадча група громадянського суспільства, експертні консультації                             | Перша угода ЄС, що містила повноцінний розділ TSD; створила інституційний прецедент для подальших угод                                                       |
| ЄС – Канада (CETA)               | Підписана 2016 / чинна з 2017 (частково)               | Взаємозв'язок між торгівлею, трудовими правами та охороною довкілля; зобов'язання виконувати Паризьку угоду; акцент на прозорості ланцюгів постачання              | Комітет з питань торгівлі та сталого розвитку; дорадчі групи НГО та бізнесу; щорічні звіти                                | Розвинена інституційна система моніторингу; визнана моделлю «інклюзивного» підходу ЄС до TSD                                                                 |
| ЄС – Японія (EPA)                | Підписана 2018 / чинна з 2019                          | Підтримка Паризької угоди, сприяння енергоефективності, зменшення викидів CO <sub>2</sub> , просування сталого виробництва та споживання                           | Спільна платформа для діалогу з питань сталого розвитку; механізм консультацій                                            | Перша угода з офіційним зобов'язанням щодо Паризької угоди; вектор на інтеграцію «зеленої економіки» до промислових секторів                                 |
| ЄС – Нова Зеландія (FTA)         | Підписана 2023 / чинна з 01.05.2024                    | Виконання Цілей сталого розвитку ООН, кліматична нейтральність, дотримання Паризької угоди; запровадження принципу «зеленої конкуренції»                           | Незалежна панель експертів, механізм вирішення спорів щодо TSD, можливість санкцій                                        | Перша угода після оновлення політики 2022 р., що містить реальний санкційний механізм у сфері TSD – новий етап у правозастосуванні                           |
| ЄС – Чилі (Modernised Agreement) | Підписана 2023 / триває процес ратифікації (2024–2025) | Положення щодо дотримання соціальних і трудових стандартів, кліматичних зобов'язань і принципів «зеленої економіки»; посилення гендерного виміру сталого розвитку. | Незалежний моніторинг, діалог громадянського суспільства; можливість застосування торговельних санкцій у крайніх випадках | Відображає новий підхід ЄС до «жорсткого» забезпечення TSD через потенційний санкційний механізм; спрямована на зміцнення екологічної та економічної безпеки |

Джерело: сформовано на основі [8–12].

Угоди ЄС, такі як CETA (ЄС – Канада), включають розширені та більш деталізовані положення щодо прав трудящих та екологічних стандартів. Цей високий рівень деталізації вимагає від країн-партнерів послідовних інституціональних змін і прискорює їхню адаптацію до нових екологічних стандартів [9].

Амбітність ЄС формує світовий тренд. Навіть якщо положення TSD критикують за недостатню деталізацію, вони встановлюють найвищий відомий орієнтир для інтеграції сталого розвитку в торговельне право.

Існує значна різниця у філософії управління дотриманням зобов'язань щодо сталості, що має

прямий вплив на економічну безпеку країн-партнерів. Європейський Союз традиційно віддає перевагу діалогу та консультаціям. Цей підхід фокусується на стимулюванні добровільних інституціональних змін через співпрацю та технічну допомогу. USMCA (США, Мексика, Канада) включають більш примусові положення, зокрема можливість застосування санкцій за недотримання трудових зобов'язань [14].

Ця відмінність у механізмах забезпечення виконання є ключовою. Хоча підхід ЄС критикують за сумнівний вплив через відсутність жорстких санкцій, перехід до примусових механізмів (як у USMCA) може бути розцінений країнами-партнерами як потенційна міжнародна економічна загроза, оскільки він підвищує ризик «зеленого протекціонізму» та економічної нестабільності через можливість раптового запровадження санкцій (табл. 2).

сторонніх угод з охорони довкілля та забезпечення високого рівня захисту в національному законодавстві);

- ✦ *просування корпоративної соціальної відповідальності* (заохочення підприємств до впровадження сталих бізнес-моделей та інтеграції соціальних і екологічних критеріїв у корпоративне управління) [9].

**М**іжнародна торгівля є потужним чинником, що забезпечує мультиплікативний ефект у досягненні більшості Цілей сталого розвитку (ЦСР). Глава про торгівлю та сталий розвиток служить інституціональним механізмом для перетворення економічної активності у прогрес у сфері соціальної справедливості та екологічної стійкості.

Торгівля виступає ключовим економічним чинником у підвищенні соціального добробуту та

Таблиця 2

Підходи ЄС та США до реалізації TSD у торговельних угодах

| Критерій порівняння         | Європейський Союз<br>(типовий TSD до 2022 р.)      | США (USMCA)                                                                                |
|-----------------------------|----------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|
| Основний механізм виконання | Консультації, діалог, співпраця, технічна допомога | Механізм врегулювання спорів, включно з торговельними санкціями                            |
| Юридична примусовість       | Низька. Санкції не передбачалися (до 2022 р.)      | Висока. Можливість застосування санкцій за недотримання трудових та екологічних стандартів |
| Філософія                   | Стимулювання добровільних інституційних змін       | Забезпечення мінімального рівня дотримання через примус і загрозу покарання                |

Джерело: сформовано на основі [14; 15].

**П**роте у 2022 р. ЄС суттєво посилив свою політику, додавши можливість застосування торговельних санкцій за серйозні порушення положень TSD, що частково зближує його підхід із примусовими механізмами, які використовуються в USMCA [15].

Основні положення Глави «Торгівля та сталий розвиток» в угодах ЄС спрямовані на:

- ✦ *просування сталого розвитку* (підкреслення зобов'язань торгових партнерів щодо сталості як основного аспекту торговельних відносин, що забезпечує узгодження економічного зростання, соціального розвитку та охорони довкілля);
- ✦ *дотримання прав трудящих* (зобов'язання сторін поважати, просувати та ефективно впроваджувати міжнародно визнані трудові права, зокрема передбачені деклараціями та конвенціями МОП);
- ✦ *охорону довкілля* (включення зобов'язань щодо ефективного впровадження багато-

зміцненні стійкості національних економік. Вона безпосередньо сприяє подоланню бідності (ЦСР 1) через стимулювання економічного зростання (ЦСР 8), створення стабільних робочих місць та залучення інвестицій. Цей процес підтримується спеціалізацією в секторах із порівняльною перевагою та спрощенням торговельних операцій. Крім того, цілеспрямована торговельна політика є інструментом соціальної інтеграції, сприяючи гендерній рівності (ЦСР 5) через розширення економічних можливостей жінок у експортоорієнтованих галузях. Вона також спрямована на скорочення нерівності (ЦСР 10), забезпечуючи справедливі ціни та гідні засоби до існування, і є критичною для забезпечення здорового способу життя (ЦСР 3) завдяки полегшенню доступу до медичних товарів.

У сфері екологічної безпеки світова торгівля прискорює циркулярну трансформацію через регулювання матеріальних потоків. Вона сприяє впровадженню раціональних моделей споживання та виробництва (ЦСР 12), заохочуючи підприємства

до відповідальних практик ланцюга постачання та обміну екологічно чистими товарами і технологіями. Це має вирішальне значення для боротьби зі зміною клімату (ЦСР 13), оскільки торгівля сприяє глобальному розповсюдженню низьковуглецевих рішень та відновлюваної енергії. Крім того, торговельні потоки зміцнюють продовольчу безпеку (ЦСР 2), забезпечуючи доступ до поживних продуктів незалежно від сезонних коливань. Врешті-решт, стандарти справедливої торгівлі та положення TSD зменшують тиск на екосистеми суші (ЦСР 15), сприяючи збереженню біорізноманіття та боротьбі з опустелюванням.

Функціонування TSD нерозривно пов'язане зі зміцненням глобального партнерства (ЦСР 17). Покращене сприяння торгівлі є чинником залучення приватних ресурсів та інвестицій, підвищуючи фінансову привабливість країн-партнерів. Таким чином, торгівля стимулює необхідні інституціональні зміни та міжнародне співробітництво, створюючи уніфіковану платформу для глобального управління, що є критичним для забезпечення довгострокової економічної безпеки [16].

**Н**езважаючи на значний позитивний вплив, міжнародна торгівля породжує низку системних ризиків для довкілля та економічної безпеки країн-партнерів:

**1. Екологічні ризики.** Зростання глобального виробництва, стимульоване торгівлею, неминує призводити до забруднення довкілля та виснаження природних ресурсів. Проблема посилюється через високу шкідливість окремих галузей промисловості та торгівлю небезпечною/шкідливою продукцією. Це створює макроекономічний виклик, пов'язаний з негативними матеріальними потоками, який вимагає рішучих інституціональних змін у бік циркулярної економіки.

**2. Геоекономічні ризики.** Найбільш значущим ризиком для економічної безпеки є використання екологічних стандартів як приводу для обмеження імпорту з боку великих економічних суб'єктів, таких як ЄС. Таке застосування норм, відоме як «зелений протекціонізм», є прямою міжнародною економічною загрозою, оскільки підриває конкурентоспроможність країн-партнерів, що не мають необхідних фінансових і технологічних ресурсів для швидкої адаптації до високих екологічних стандартів.

**3. Інституціональні ризики та обмеження суверенітету.** Включення екологічних норм до торговельних угод (TSD) може обмежувати можливості країн самостійно визначати свою екологічну політику, змушуючи їх приймати більш суворі стандарти. Хоча це може сприяти сталому роз-

витку, водночас це створює інституціональні виклики для управління національною політикою та збільшує складність і тривалість переговорів, що може призвести до блокування або укладання невигідних угод [3; 16].

**Т**орговельна політика Європейського Союзу, інституціоналізована через TSD, спрямована на подолання негативних наслідків, які породжує лінійна модель міжнародної торгівлі.

Першочерговий вплив торгівлі на навколишнє середовище проявляється в інтенсифікації використання природних ресурсів (вода, земля, корисні копалини), що призводить до їх дефіциту та деградації. Це посилює ризики для біорізноманіття та місцевих екосистем через зміни землекористування та поширення інвазійних видів.

Положення TSD, інтегруючи вимоги сталого розвитку, трансформують цей виклик на необхідність структурних інституціональних змін. Вимоги ЄС до екологічних стандартів та корпоративної соціальної відповідальності створюють зовнішній тиск, який змушує країни-партнери мінімізувати виснаження ресурсів. Таким чином, TSD спричиняє перехід до економічної та екологічної циркулярності, оскільки мінімізація відходів та підвищення ресурсної ефективності стають необхідною умовою для збереження доступу до ключових ринків. Цей процес безпосередньо впливає на оптимізацію матеріальних потоків у національних економіках [15].

Окрім того, для структурної трансформації виробничих процесів країн-партнерів ЄС використовує автономні регуляторні інструменти, такі як Регламент про екодизайн і Регламент про батареї, який, зокрема, запроваджує обов'язковий Цифровий паспорт батареї (аккумулятора) (Battery Passport) з 2027 року. Ці акти встановлюють імперативні вимоги до мінімального вмісту перероблених матеріалів, ремонтпридатності та маркування продукції, змушуючи глобальні ланцюги постачання повністю адаптуватися до принципів циркулярної економіки [17; 18].

Глава TSD ЄС має вирішальне значення в управлінні глобальними матеріальними потоками, зокрема тими, що впливають на зміну клімату:

**1. Вплив імпорту на глобальні викиди вуглецю.** Імпорт товарів, особливо з віддалених регіонів, сприяє зростанню глобальних викидів через транспортування морем, повітрям і сушею. Ці логістичні операції додають помітне навантаження на довкілля, що слід враховувати у вартості продукції. На практиці це означає, що країни-партнери мають впроваджувати низьковуглецеві методи виробництва та логістики.

2. *Виробничі стандарти як інструмент трансформації.* Різниця у виробничих нормах між країнами-експортерами та імпортерами безпосередньо впливає на забруднення довкілля. Наприклад, країни із суворими стандартами викидів мають менший рівень забруднення води та повітря. TSD, узгоджена з Паризькою угодою, стимулює обмін чистими технологіями та прискорює циркулярну трансформацію виробничих процесів у країнах-партнерах.

3. *Потенціал екологічно вигідного імпорту.* Імпорт товарів, вироблених за кордоном із більш стійкими та ефективними методами, іноді може бути екологічно вигіднішим за внутрішнє виробництво. Це демонструє, що TSD не лише обмежує, а й заохочує глобальне раціональне використання ресурсів та відкриває нові можливості для міжнародної торгівлі, підвищуючи ресурсну стійкість [15].

Таким чином, TSD є не просто додатком, а необхідним предиктором економічного розвитку, що спрямовує торговельну політику на досягнення цілей економічної стійкості та економічної безпеки.

Вимірювання сукупного екологічного впливу міжнародної торгівлі залишається складним завданням, що потребує мультидисциплінарного підходу, оскільки відсутність універсальності підкреслює необхідність чітких, узгоджених інструментів. Серед заходів, що сприятимуть ефективності TSD, варто виділити такі:

- ✦ залучення громадянського суспільства, профспілок і бізнес-асоціацій до моніторингу та впровадження положень TSD;
- ✦ розробка міжнародно узгоджених стандартів «сталого розвитку» для трансформації виробництва в країнах-партнерах;
- ✦ впровадження надійних механізмів вирішення спорів із можливістю застосування санкцій та контролю за дотриманням екологічних норм;
- ✦ підтримка інновацій і нових технологій, включно з оцінкою циркулярності виробництва та обміном екологічно чистими технологіями;
- ✦ співпраця з міжнародними організаціями (МОП, ООН з навколишнього середовища) для узгодження стандартів та надання технічної допомоги країнам, що розвиваються;
- ✦ динамічне оновлення TSD відповідно до нових викликів та оцінка впливу торгівлі на довкілля;
- ✦ заохочення споживачів до екологічно відповідального вибору товарів та послуг [15].

## ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було досягнуто поставленої мети – проаналізовано роз-

виток та інституціональний вплив Глави «Торгівля та сталий розвиток» у торговельних угодах Європейського Союзу та оцінено її роль як чинника формування економічної безпеки та прискорення переходу країн-партнерів до циркулярної економіки.

Основні висновки полягають у тому, що торговельна політика ЄС пройшла шлях від «м'якої» моделі TSD, орієнтованої на співпрацю, до «жорсткої» моделі, яка тепер включає можливість застосування санкцій за порушення екологічних або трудових зобов'язань, що підтверджують нові Угоди з Новою Зеландією та Чилі. Ця трансформація підтверджує, що TSD стала предиктором економічного розвитку, формуючи нові умови доступу до ринку. TSD визначено як ключовий інститут для забезпечення економічної безпеки, оскільки він посилює стійкість національних економік через зміцнення ланцюгів постачання. Водночас, порівняльний аналіз із підходом США виявив, що надмірно жорсткі механізми можуть породжувати системний ризик «зеленого протекціонізму» та економічної нестабільності, який потребує уваги.

Обґрунтовано, що TSD забезпечує мультиплікативний ефект у досягненні Цілей сталого розвитку та стимулює перехід до ресурсоефективності через запровадження автономних регуляторних інструментів, таких як Регламент про екодизайн та обов'язкове використання Цифрового паспорта батареї. Отже, Глави TSD не лише регламентують екологічні стандарти, а й формують інституційне середовище для розвитку економічної циркулярності, поєднуючи торговельні стимули та перехід до ресурсоефективності.

Для підвищення ефективності TSD та мінімізації ризиків запропоновано стратегічні рекомендації, що включають впровадження надійних механізмів вирішення спорів із санкціями, розробку міжнародно узгоджених стандартів та оцінку циркулярності виробництва.

Перспективи подальших досліджень доцільно зосередити на розробці кількісної моделі для оцінки мультиплікативного ефекту впровадження TSD на показники економічної безпеки та індекс циркулярності у країнах – партнерах ЄС, що дозволить перейти від якісного аналізу до емпіричного. Також критично важливим є аналіз практичної ефективності нового санкційного механізму TSD, запровадженого у 2022 році, та його реального впливу на динаміку торговельних потоків. Ще одним важливим напрямом є дослідження гармонізації стандартів через порівняльний аналіз взаємодії TSD і нових автономних регуляторних інструментів ЄС (наприклад, Регламенту про дефростацію) для мінімізації

адміністративних бар'єрів. Нарешті, подальшого вивчення потребує моделювання системних ризиків «зеленого протекціонізму» і розробка механізмів їх запобігання, зокрема через оцінку витрат і часових параметрів адаптації країн, що розвиваються, з метою забезпечення справедливого глобального економічного переходу. ■

## БІБЛІОГРАФІЯ

1. Conclusion of the European Council. *European Council*. URL: [https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms\\_data/docs/pressdata/en/ec/acfa4c.htm](https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/acfa4c.htm)
2. Strategy for sustainable development. *European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/strategy-for-sustainable-development.html>
3. Trade and Sustainable Development in EU free trade agreements: State of play. *European Parliament*. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/754613/EPRS\\_BRI\(2023\)754613\\_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/754613/EPRS_BRI(2023)754613_EN.pdf)
4. «Trade for All»: BusinessEurope's assessment of the European Commission Communication. *Business Europe*. URL: <https://www.besnesseurope.eu/publications/trade-for-all-besnesseurope-assessment-of-the-european-commission-communication>
5. WTO appraises EU's trade policy and practices. *European Commission*. URL: [https://policy.trade.ec.europa.eu/news/wto-appraises-eus-trade-policy-and-practices-2023-06-05\\_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/news/wto-appraises-eus-trade-policy-and-practices-2023-06-05_en)
6. Corporate sustainability due diligence: Council and Parliament strike deal to protect environment and human rights. *Council of the European Union*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/14/corporate-sustainability-due-diligence-council-and-parliament-strike-deal-to-protect-environment-and-human-rights>
7. Council conclusions at the start of the 13th World Trade Organization Ministerial Conference. *Council of the European Union*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/02/25/council-conclusions-at-the-start-of-the-13th-world-trade-organization-ministerial-conference>
8. European Union – South Korea Free Trade Agreement (EU – Korea FTA). *European Commission*. URL: [https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/south-korea\\_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/south-korea_en)
9. EU – Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA). *European Commission*. URL: [https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/canada/eu-canada-agreement/ceta-chapter\\_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/canada/eu-canada-agreement/ceta-chapter_en)
10. EU – Japan Economic Partnership Agreement (EPA). *European Commission*. URL: [https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/japan\\_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/japan_en)

11. EU – New Zealand Free Trade Agreement (EUNZ FTA). *European Commission*. URL: [https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/new-zealand\\_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/new-zealand_en)
12. EU – Chile (Modernised Agreement). *European Commission*. URL: [https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/chile\\_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/chile_en)
13. Joint Statement: United States – European Union Framework on an Agreement on Reciprocal, Fair and Balanced Trade. *European Commission*. URL: [https://policy.trade.ec.europa.eu/news/joint-statement-united-states-european-union-framework-agreement-reciprocal-fair-and-balanced-trade-2025-08-21\\_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/news/joint-statement-united-states-european-union-framework-agreement-reciprocal-fair-and-balanced-trade-2025-08-21_en)
14. Chapter 24: Environment of the United States-Mexico-Canada Agreement (USMCA). *United States*. URL: [https://ustr.gov/sites/default/files/IssueAreas/Environment/USMCA\\_Environment\\_Chapter\\_24.pdf](https://ustr.gov/sites/default/files/IssueAreas/Environment/USMCA_Environment_Chapter_24.pdf)
15. Sustainable development in EU trade agreements. *European Commission*. URL: [https://policy.trade.ec.europa.eu/development-and-sustainability/sustainable-development/sustainable-development-eu-trade-agreements\\_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/development-and-sustainability/sustainable-development/sustainable-development-eu-trade-agreements_en)
16. Trade for All: Towards a more responsible trade and investment policy. *European Commission*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/92121/Commission%20Communication.pdf>
17. Gianvincenzi M. et al. Eco-Design and Battery Regulation: Strategies for Sustainable Lifecycle Management. *Journal of Circular Economy*. 2024. Vol. 2. Iss. 3. DOI: <https://doi.org/10.55845/FDXP6482>
18. EU Battery Regulation: New Requirements Across the Life Cycle. *iPoint Systems Blog*. URL: <https://go.ipoint-systems.com/blog/eu-battery-regulation>

## REFERENCES

- BusinessEurope. (n. d.). «Trade for All»: BusinessEurope's assessment of the European Commission Communication. URL: <https://www.besnesseurope.eu/publications/trade-for-all-besnesseurope-assessment-of-the-european-commission-communication>
- Council of the European Union. (2023). *Corporate sustainability due diligence: Council and Parliament strike deal to protect environment and human rights*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/14/corporate-sustainability-due-diligence-council-and-parliament-strike-deal-to-protect-environment-and-human-rights>
- Council of the European Union. (2024). *Council conclusions at the start of the 13th World Trade Organization Ministerial Conference*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/02/25/council-conclusions-at-the-start-of-the-13th-world-trade-organization-ministerial-conference>
- European Commission. (2023). *WTO appraises EU's trade policy and practices*. URL: [https://policy.trade.ec.europa.eu/news/wto-appraises-eus-trade-policy-and-practices-2023-06-05\\_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/news/wto-appraises-eus-trade-policy-and-practices-2023-06-05_en)

European Commission. (2025). *Joint Statement: United States – European Union Framework on an Agreement on Reciprocal, Fair and Balanced Trade*. URL: [https://policy.trade.ec.europa.eu/news/joint-statement-united-states-european-union-framework-agreement-reciprocal-fair-and-balanced-trade-2025-08-21\\_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/news/joint-statement-united-states-european-union-framework-agreement-reciprocal-fair-and-balanced-trade-2025-08-21_en)

European Commission. (n. d.). *EU – Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA)*. URL: [https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/canada/eu-canada-agreement/ceta-chapter-chapter\\_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/canada/eu-canada-agreement/ceta-chapter-chapter_en)

European Commission. (n. d.). *EU – Chile (Modernised Agreement)*. URL: [https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/chile\\_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/chile_en)

European Commission. (n.d.). *EU – Japan Economic Partnership Agreement (EPA)*. URL: [https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/japan\\_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/japan_en)

European Commission. (n. d.). *EU – New Zealand Free Trade Agreement (EUNZ FTA)*. URL: [https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/new-zealand\\_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/new-zealand_en)

European Commission. (n. d.). *European Union – South Korea Free Trade Agreement (EU – Korea FTA)*. URL: [https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/south-korea\\_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/south-korea_en)

European Commission. (n. d.). *Sustainable development in EU trade agreements*. URL: [https://policy.trade.ec.europa.eu/development-and-sustainability/sustainable-development/sustainable-development-eu-trade-agreements\\_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/development-and-sustainability/sustainable-development/sustainable-development-eu-trade-agreements_en)

European Commission. (n. d.). *Trade for All: Towards a more responsible trade and investment policy*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/92121/Commission%20Communication.pdf>

European Council. (n. d.). *Conclusion of the European Council*. URL: [https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms\\_data/docs/pressdata/en/ec/acfa4c.htm](https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/acfa4c.htm)

European Parliament. (2023). *Trade and Sustainable Development in EU free trade agreements: State of play*. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/754613/EPRS\\_BRI\(2023\)754613\\_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/754613/EPRS_BRI(2023)754613_EN.pdf)

European Union. (n. d.). *Strategy for sustainable development*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/strategy-for-sustainable-development.html>

Gianvincenzi, M., et al. (2024). *Eco-Design and Battery Regulation: Strategies for Sustainable Lifecycle Management*. *Journal of Circular Economy*, 2(3). <https://doi.org/10.55845/FDXP6482>

United States. (n. d.). *Chapter 24: Environment of the United States-Mexico-Canada Agreement (USMCA)*. URL: [https://ustr.gov/sites/default/files/IssueAreas/Environment/USMCA\\_Environment\\_Chapter\\_24.pdf](https://ustr.gov/sites/default/files/IssueAreas/Environment/USMCA_Environment_Chapter_24.pdf)

iPoint Systems Blog. (n. d.). *EU Battery Regulation: New Requirements Across the Life Cycle*. URL: <https://go.ipoint-systems.com/blog/eu-battery-regulation>